

Erik Axel, Charlotte Højholt, Sofie Pedersen

Forord

Til vor glade overraskelse præsenterer vi her det andet nummer i Nordiske Udkasts halvtredssindstyvende årgang. Vi udsprang af et socialpsykologisk miljø på Københavns Universitet med kritiske teoretikere, virksomhedsteoretikere og kritiske psykologer. Vi har alle været optaget af at forbinde teori og praksis, at udvikle praktiske teorier. Vort fokus på udvikling har desuden givet anledning til vort navn, "Nordiske Udkast, tidsskrift for kritisk samfundsvidenskab". Med navnet markerer vi, at kritisk forskning altid er på vej – er udkast til bedre forståelser af de sammenhænge, der optager os.

Vi har bidraget til udvikling af forskning inden for udviklingspsykologi, personligheds-teori, subjektivitet, kønnede relationer samt praksis, og til aktuelle problemer i empirisk forskning af skolevæsen, klinisk psykologi, community psykologi og arbejds- og organisationspsykologi. Vi har haft nordiske redaktioner og Nordiske Udkast er de sidste mange år udgivet i et samarbejde mellem danske universiteter.

Det, der får os til at stoppe op og se, hvad vi har udrettet, er, at vi nu udgiver det sidste nummer på papir. Vi har holdt fast på papirudgaver, fordi vi forestiller os, at det er nemmere at holde styr på tidsskriftsnumre end løse artikler. Desuden er det vor erfaring, at artikler er bedre at læse på papir, det går faktisk hurtigere med understregninger, marginbemærkninger og personlige kommentarer. Men det er et faktum, at vi i dag fordeler tekster digitalt mellem os, at mange læsere alligevel trykker den digitale tekst ud på papir, og arkiver fylder mindre på vor laptop end på hylderne. Derfor bliver Nor-

diske Udkast fra 2023 udgivet digitalt på OJS. Herved bliver tidsskriftet tilgængeligt gratis, hvad der jo er god skik i videnskabelig sammenhæng. Vi kan blive læst af alle, der har en interesse i vort arbejde.

Tidligere kunne man mærke, at et nummer var udgivet af tilhængere af en teoretisk tilgang. Vi er stolte af, at nummeret udgør et debatforum med tekster fra forskere, der nok ikke kender hinanden, men som spiller ind i beslægtede kritiske miljøer og kender til hinanden. De har alle bidraget med resultater fra deres forskning i den kritiske tradition med teoretiske og empiriske artikler, der spiller sammen.

Vi bringer for det første to essays, hvor de teoretiske diskussioner er centrale for at bidrage til udvikling i praksis.

Ole Dreiers artikel "Teori i praksis og praksis i teori" er udarbejdet på baggrund af et oplæg forfatteren holdt ved en konference på RUC: "Kritiske Perspektiver på Psykologi i Teori og Praksis" 22. november 2019. Der er tale om et personligt anliggende, idet han præsenterer et overblik over sit livs arbejde med at forbinde teori og praksis. Artiklen omhandler for det meste klinisk og pædagogisk praksis. For at forbinde sig til konkrete praksisser må teorier være konkrete. Det betyder også, at forskeren udvider sin erkendelse ved at deltage i forskellige positioner i forskellige sociale praksisser som er relevante for problemstillingen. Herved sikres det, at teorien ikke fører til isolerede indgreb i den konkrete praksis, men bliver en kritisk undersøgende tilgang til de konkrete problemer i praksis. Dreier diskuterer

mainstreampsykologiens abstrakte tilgang kritisk. Mens mainstream psykologi ser isoleret på psykologpraksis som et sted, hvor den ene person skal kunne forandre sig som en effekt af mødet, lægger Dreier vægt på, at praksissen må ses i sammenhæng med andre praksisser. Derfor måtte kritisk psykologi udvikle en teori om subjekter i deres livssammenhæng; mennesker lever og udvikler sig i samfund, som de reproducerer og ændrer i deres sociale praksis. Denne teori bestemmes nærmere. Derefter diskuteres klienter, deres konkrete problemer og hvordan terapien indgår i deres hverdagsliv. Desuden påpeger forfatteren, at der er behov for at udvikle tilsvarende konkrete forståelser af terapeuters virke i sammenhæng med deres institutionelle praksis og hverdagsliv. I artiklen findes bestemmelser af kritikbegrebet, som kan læses som en kommentar til det temanummer om kritik som vi offentliggjorde i 2020/1.

Mens Ole Dreier plæderer for, at vi går ind i praksis og undersøger den sammen med de involverede, så lægger Mikkel Bolt vægt på at gentænke en vej og genfinde visionens betydning for det, vi stræber mod.

Mikkel Bolt har, på baggrund af sit oplæg til konferencen på RUC 8. oktober 2021 "Kritik af kritikken af kritikken – på råbeafstand af marxismen" med stor indsigt i samfundsmæssige, politiske forhold, skrevet et essay "Hvad må der gøres med 'Hvad må der gøres'?" efter afslutningen på 'historiens afslutning' – En teoriehistorisk skitse til genetableringen af en marxistisk samtidsanalyse". Vi bringer det fordi Nordiske Udkast er et tidsskrift for kritisk samfundsforskning.

Mikkel Bolt tager afsæt i situationen efter Sovjetunionens fald i 90'erne, hvor Fukuyama erklærede historien for afsluttet, nu da den statslige planøkonomi havde fejlet og den liberaldemokratiske økonomi vundet. Forfatteren påpeger, at historien aldeles ikke er slut, at finanskrisen viser problemerne med den neoliberale økonomi med dens voldsomme omfordeling til fordel for de rigeste, og populismen

med trumpismen og Bolsonaro og De gule Veste peger på opbrud i demokratiet. Hertil kommer flygtningekrisen, der blev særlig markeret i 2015, og de igangværende klimaforandringer samt corona-epidemien. Det bliver derfor aktuelt at undersøge "hvad må der gøres?", og Mikkel Bolt diskuterer tre bud på venstrefløjens emancipatoriske projekt. Han inddrager Nancy Fraser, der vil undersøge sammenhængen mellem alle kriserne, og finder den i kapitalismens drivkraft, hvorfor hun med argumenter, der er i slægt med socialdemokratiske tankegang appelerer til en koalition af progressive partier og modstandsbevægelser. Derefter diskuteres Salvages argumenter for at se katastrofen i øjnene, så vi kan revolutionere måden vi bebor planeten på, spise og rejse på, uden dog at han udbygger visionen. Endelig vendes blikket mod aktivisten Clark, der argumenterer for, at det emancipatoriske vokabularium er ødelagt, fordi drømmen om en anden verden hver gang er endt i katastrofe. Mikkel Bolt ender sit essay med bemærkninger om, at vi må have en vision, en ide om, hvor vi skal hen, og at mulighederne i kunstens fiktion kan vise vej.

Ud over disse teoretiske artikler udgiver vi nogle empiriske artikler. Den første blandt disse har ligesom de to foregående været diskuteret på vor serie af konferencer på RUC.

Aske Tybirks artikel "Kampen om Nørrebro-parken – Om lokalsamfundskonflikter, styrkeforhold og betingelser for fællesskab i den tætte by" har været baggrund for hans oplæg ved en konference på RUC: "Psykologi, konflikt og aktivisme i hverdagen" 3. november 2022. Forfatteren inddrager først en række teorier som sit grundlag for analysen. Foucaults ideer om magtens tre former: magtforhold, kommunikationsforhold og teknisk kapacitet er udgangspunkt. Denne tilgang modificeres med Flyvbjergs understregning af, at i konflikter spiller fronesis, praktisk fornuft som kampen om det gode liv, en rolle for at opnå resultater som fællesskabet kan acceptere. Huron inddrages for at få Nørrebro-parken på geografisk begreb som en storby-

fælled mættet med aktiviteter. Artiklens empiri er opdelt i to perioder: En tidlig, hvor Nørrebroparken blev etableret i forbindelse med et kvartersløft, og hvor beboerinddragelse var formidlet gennem en lokal institutionel kapacitet, parkrådet. Allerede der viste der sig en modsætning i brugen af parken mellem dem, der vil bruge den som rekreativt åndehul, og dem der vil bruge den til bevægelsesorienteret lokalsamfundsarbejde, men parkrådet sikrede de fælles løsninger. I en senere periode skulle Nørrebroparken genetableres, og her blev en beslutning om et boldbaneanlæg taget af teknisk forvaltning med dens tekniske kapacitet. Her bryder modsætningen mellem rekreativt og bevægelsesorienteret brug af parken ud i en voldsom konflikt, der spreder sig bl.a. i de sociale medier og demonstrationer. Forfatteren argumenterer for, at en lokal institutionel kapacitet kunne have faciliteret debatten mellem deltagere og hjulpet til løsninger for det fælles bedste.

Den anden empiriske artikel – *Fra dropout til pushout – elevperspektiver på skolefravær* – kommer fra Laila Lagermann og udforsker skolefravær som problemstilling fra et perspektiv af levet ungdomsliv. Skolefravær og tidlig skoleafbrydelse har igennem de seneste år været et stigende fænomen, både i grundskoler og på ungdomsuddannelser og ofte individualiseres det, hvilket i Lagermanns undersøgelse bliver afsættet for en nysgerrig på, hvilke handlegrunde der kan være i spil fra et elevperspektiv. Hendes artikel bygger på skoleerfaringer fra 6 elever i alderen 10-22 år, der er indsamlet over en længere periode. Med afsæt i Butler, Deleuze & Guattari udfolder artiklen, hvordan erfaringer med mobning, eksklusion og diskrimination skaber bevæggrunde for fravalg af skolen, og analyserne viser, hvordan eleverne har gode grunde til at gøre som de gør. Deres fravalg af skolen fremstår således velbegrundet i relation til konkrete betingelser, strukturer, ideologier og ikke mindst praksisser. Skolefravær og skolefravalg bliver således et svar på komplekse dynamikker i skolen, herunder

mangel på anerkendelse og mangel på fællesskaber at være en del af – hvilket efterlader eleverne med følelser af andetgørelse, manglende samhørighed og en manglende følelse af at høre til. Endvidere viser analyserne, hvordan de respektive elevers kamp imod dette har tendens til yderligere at forstærke problematikken i kraft af skolens udpegning af eleverne som problembærere, hvorved eleverne også tildeles ansvaret for løsningen af problemet. Lagermann argumenterer således for nødvendigheden af at lytte til eleverne og tage deres oplevelser alvorligt, så vi kan lære af det og understøtte skoletrivsel – og ikke mindst flytte ansvaret for de komplekse handlesammenhænge hen i skolens regi, frem for at overlade det til den enkelte elev.

Den tredje empiriske artikel har visse fællestræk med Aske Tybirs artikel, i og med den omhandler en konkret lokation og de historiske udviklinger og konfliktske bevægelser, der har fundet sted omkring denne, i relation til byudvikling omkring kunstneriske fristeder i København. Artiklen “Fristeder mellem kritik, kompromisser og kooptering – et studie af Bolsjefabrikken i København” er skrevet af Oliver Dalgaard, Martin Severin Frandsen og Katarina Šoškic. Med en teoretisk forankring i den franske pragmatiske sociologi om værdikonflikter og kunstnerisk kapitalismekritik, og med afsæt i blandt andre Boltanski og Chiapello værker, stiller artiklen sig nysgerrig i forhold til de interne dynamikker på byens kreative fristeder og disses samspil med de kommunale byudviklingsstrategier og den historiske udvikling. I det københavnske kunstneriske miljø opstod der fra start 00’erne en bølge af kunstnerisk kritik rettet mod den markedsdrevne kommunale byudvikling. Denne bølge toppede omkring 2010 med en myriade af manifestationer og praktiske eksperimenter. Her cirka 10-12 år efter synes kritikken at være afvæbnet. Det fordrer artiklens nysgerrig på bevæggrunde og dynamikker i feltet. Omdrejningspunktet bliver ‘koopteringstesen’, der omhandler hvorledes

urbane fristeder med kritisk potentiale vareliggøres og indlemmes i den nye kreative byudviklingsånd, hvorved kritikken forstummes. I artiklen undersøges konkret de historiske bevægelser omkring Bolsjefabrikken, på baggrund af et longitudinelt casestudie, hvorved en kompleksitet og mangfoldighed af værdier og rationaler tydeliggøres – både i de kommunale politikker, men også internt i miljøerne omkring de urbane fristeder. Således bidrager artiklen med et nuanceret blik på, hvorledes (den forstummede) kunstneriske bykritik kan forstås og åbner for en diskussion af, hvor dens potentiale for revitalisering ligger.